

Переклад фемінітивів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВА РОБОТА

**для участі у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт
зі спеціальності «Переклад»**

Тема: Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць у романі Е. Гілберт
«Місто дівчат»

2021-2022 н.р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ ФЕМІНІТИВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	5
1.1 Особливості утворення та функціонування фемінітивів	5
1.2 Поняття гендерно-маркованих одиниць у мовознавстві та перекладознавстві	11
1.3 Способи та стратегії перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць, що можуть використовуватися при перекладі художньої літератури	16
РОЗДІЛ 2 ПЕРЕКЛАД ФЕМІНІТИВІВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ У РОМАНІ Е. ГІЛБЕРТ «МІСТО ДІВЧАТ»	18
2.1 Контрастивний аналіз фемінітивів та гендерно-маркованої лексики у романі Е. Гілберт «Місто дівчат» та його перекладі	18
2.2 Способи перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць у романі Е. Гілберт «Місто дівчат»	22
2.2.1 Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць шляхом підбору словникового відповідника	22
2.2.2 Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць шляхом транспозиції	23
2.2.3 Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць за допомогою контекстуальної заміни, конкретизації та описового перекладу	24
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
ДОДАТКИ	31
Додаток А	32
Додаток Б	33
Додаток В	34

ВСТУП

Особливих змін упродовж історії розвитку української мови зазнали найменування осіб жіночої статі. Протягом сторічч у людей склалося певне стереотипне уявлення про образи чоловіка та жінки. У відношення до групи людей різного гендеру, навіть якщо переважна її більшість жінки, здебільшого використовується чоловічий рід: працівники, професіонали, лікарі, вчені, бізнесмен і так далі. Причина в тому, що раніше такі професії були притаманні тільки чоловікам. Але з часом все змінюється, і прем'єр цілком може стати прем'єркою, а директор – директоркою.

Цілком логічно буде припустити, що першим слово, яке ви вимовили в своєму житті, було саме фемінітивом, адже до них відносяться не лише позначення професійної приналежності жінок, а й слова, що позначають сімейний стан, як наприклад, мама.

В історії розвитку фемінітивів української мови найбільш показовим у якісному й кількісному відношеннях є період сучасної української мови. Фемінітиви завжди були в українській мові, щоможна підтвердити, звернувшись до словників, укладених у XIX столітті та на початку XX століття. Набувати особливого поширення в Україні фемінітиви почали наприкінці XX століття, хоча до 1973 року їх можна було зустріти в безлічі матеріалів. Причину їх зникнення лінгвісти вбачають у русифікації української мови та письма.

Актуальність теми знаходить своє відображення навіть на законодавчому рівні: 22 травня 2019 року уряд України схвалив нову редакцію українського правопису, у якій визначається механізм утворення іменників жіночого роду – фемінітивів. Оскільки ця тема раніше не була поширена ані серед вітчизняних, ані серед зарубіжних науковців, сьогодні вона набуває особливої популярності. Детального вивчення потребують способи утворення фемінітивів в українській мові та їх використання при перекладі творів художнього стилю.

Водночас тенденції до гендерної нейтралізації, що зараз простежуються у культурному та мовному середовищі західних країн, зокрема країн ЄС, США та

Канади, можуть розширити прірву між мовними одиницями англійської та української мов, створивши таким чином нову перекладацьку проблему.

Мета курсової роботи – дослідити роль фемінітивів та гендерно-маркованої (ГМ) лексики в українській мові та способи їх перекладу з подальшим аналізом прикладів, в тому числі, і на основі перекладу художнього твору. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд **завдань**:

- 1) дослідити способи формування фемінітивів в українській мові;
- 2) виявити особливості вживання фемінітивів та ГМ лексики;
- 3) визначити способи перекладу фемінітивів та ГМ лексики;
- 4) проаналізувати переклад фемінітивів та ГМ лексики на основі художнього твору в оригіналі і перекладі.

Об'єктом дослідження є категорія роду іменників та ГМ одиниці мови.

Предмет дослідження становлять перекладацькі трансформації та способи перекладу фемінітивів та ГМ лексики в текстах художнього стилю.

Для вирішення поставлених завдань в роботі були використані як загальнонаукові **методи дослідження** (аналіз, синтез, аналогія, моделювання, описовий метод), так і дисциплінарні перекладознавчі методи (структурний метод, в тому числі методика компонентного аналізу, метод суцільної вибірки, типологічний метод, зіставний метод, метод мовностилістичного аналізу і метод інтерпретаційного аналізу контекстів).

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при підготовці до складання дисциплін перекладознавчого циклу. Теоретичні викладки, перекладознавчий аналіз і висновки даного дослідження можуть знайти застосування в практиці викладання англійської мови на семінарських і практичних заняттях з аналізу та інтерпретації тексту і перекладу, курсах із перекладознавства та спецкурсах із лексико-граматичних аспектів перекладу.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ ФЕМІНІТИВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА В ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Особливості утворення та функціонування фемінітивів

Розвиток української мови – складний безперервний процес, пов’язаний з різними історичними, культурними, соціальними та іншими змінами в суспільстві. Такий взаємозв’язок виявляється на всіх рівнях мови, однак найбільшою мірою відображається на лексичному і словотвірному ярусах. А досить чутливою до різноманітних мовних і позамовних змін є одна з найбільш обширних груп слів у лексиконі української мови – категорія назв жінок. Її можна означити як категорія жіночності, або фемінітивності.

За визначенням, поданим М.П. Брус у своїх працях, категорія жіночності (фемінітивності) – це узагальнене абстрактне поняття на позначення сукупності слів, об’єднаних загальним значенням «особа жіночої статі» [4; 5; 7].

Фемінітиви становлять дещо меншу кількість слів, ніж назви чоловіків, але семантично тісно пов’язані з маскулінативами. Фемінні й маскулінні номінації виражають переважно одне й те ж значення (*європесць* – *європейка*, *куратор* – *кураторка* тощо), але вказують за допомогою певних словотворчих засобів на різних осіб за статтю [3, с. 16]. Як жіночі відповідники до чоловічих назв фемінітиви утворюються здебільшого від маскулінативів, рідше від інших за семантикою та частиномовною належністю слів [4, с. 3], однак, виступають самостійними лексичними одиницями, а не формами відповідних найменувань чоловіків, що, на думку І. Ковалика, нині є загальновідомим фактом [15, с. 14].

Найдавнішими фемінітивами, започаткованими ще в праіндоєвропейський період і розвиненими на спільнослов’янському ґрунті, були назви спорідненості та свояцтва, найменування жінок за різними діями, функціями. Згодом вони поповнилися номінаціями осіб за їх соціальним станом та церковно-релігійними особливостями, а також за вчинками та поведінкою. Розвиток суспільних відносин, розширення галузей людської діяльності зумовлює збільшення

кількості фемінітивів за рахунок найменувань осіб за їх професійною та соціально-політичною діяльністю [27, с. 11].

З довготривалою, безперервною історією становлення і формування, де переплелися різні тенденції, лінгвальні й екстралінгвальні процеси, фемінітиви постають в сучасній українській мові як самотутня, неповторна категорія слів, що має право претендувати на окрему лексичну підсистему. Сьогодні фемінітиви становлять досить обширну і багатогранну підсистему слів (понад п'ять тисяч номінацій), мають належну термінологічну базу (поняття з основою фемін- та інші), відповідний статус (самостійних лексичних одиниць), утворюють велику кількість лексичних підгруп (назви жінок за діяльністю, назви жінок за спорідненням тощо), характеризуються різними стилістичними ознаками (нейтральні і марковані, книжні і розмовні), семантичними відношеннями між собою (синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії), мають усталену словотвірну базу (назви чоловіків), власні способи деривації (продуктивний суфіксальний, менш продуктивний префіксальний та інші) і самі виявляють словотвірну спроможність.

Фемінні назви за семантикою поділяються на різні за обсягом групи назв, кожна з яких може поділятися на підгрупи:

I. Загальні назви жінок.

1. Назви жінок за характерними ознаками: за зовнішнім виглядом (*білявка, чорноброва*); за фізичними якостями (*кривоніжка, хвора, здорова, сліпа, зряча, бездітниця (бездіткиня, безплідниця, нерода)*); за внутрішніми якостями (*дочка-янгол, трудівниця, недбайлиця*); за здібностями (*відмінниця, дурапа, невігласка*); за поведінкою (*білоручка, грубіянка, брехунка (брехуха), скупердяйка, манірниця, ірон. губокрутка, гордуня*); за способом життя (*хвойда, блудниця*); за стосунками з іншими людьми (*подруга, подружка, люба, незнайомка, приятелька*).

2. Назви жінок за діяльністю: за родом діяльності (*співачка, радниця, туристка, фізкультурниця*); за професією (*продавиця, продавчиня, аптекарка, санітарка, різноробоча, двірничка, кравчиня, кравчиня, швачка*); за виконанням завдань (*чергова*); за посадою (розм. *завідувачка, директорка*); за захопленнями (*нудистка, вегетаріанка, картярка*); за певною подією в житті (*ювілярка*).

3. Назви жінок за родинними та сімейними стосунками: за спорідненістю та свояцтвом (*мати, жінка, дружина, братова, мачуха, родичка, сестра, бабуся (бабуня)*); за порядком народження (*первачка*); за сімейним станом (*благовірна, наречена, єдиначка*).

4. Назви жінок за відношенням до чоловіків: за діяльністю чоловіка (*губернаторша, головиха, суддиха, дякониха, куркулиха, крамариха, лісничиха, мировиха, катиха*); за діяльністю батька (*гончарівна, паламарівна, суддівна, купцівна, москалівна, панівна, королівна, боярівна, бурмистрівна, гетьманівна*).

5. Назви жінок за соціальним станом: за походженням (*шляхтянка, байстрючка*); за титулом (*княгиня, героїня, герцогиня, графиня, дукиня, ландграфиня, маркграфиня, пфальцграфиня, монархиня*); за соціальним положенням (*кріпачка, господиня, наложниця, наймичка, бурлачка*); за способом життя (*бомжиха, жебрачка, старцівна, безхатниця, соромітниця*).

6. Назви жінок за біологічними ознаками: жінок узагалі (*жінка, баба*); за віком (*(не)повнолітня (малолітня), стара (літня), юначка, дошкільниця, підліток, п'ятирічна*); за зовнішніми рисами (*маленька, довговолоса, біловолоса, золотоволоса, рудоволоса, красуня*); за настроєм (*тужниця, нещасна*); за відношенням до народження (*вагітна, поліжниця, породілля*); за медичним статусом (*хвора, туберкульозниця, подагричка, навіжена, блаженна*).

7. Назви жінок за церковно-релігійними ознаками: за віросповіданням (*католичка, іновірка, язичниця*); ставленням до Бога (*боголюбця*); за церковно-релігійними особливостями, статусом (*постриженка, черниця, грішниця*).

8. Назви жінок за ситуативним станом (*полонянка, утікачка, обраниця, студентка-породілля, квартирантка*).

9. Назви жінок за місцем проживання (*сусідка, селянка, волинянка, петербурженка, міщанка, тубіллка, туземка, вінничанка*).

10. Назви жінок за національністю чи расою (*болгариня, туркеня, муринка, дружина-вірменка, українка*).

11. Звертання до жінок (*пані, мадам, леді, місіс, дама, панна, дівчина, жіночка, дамочка*) [б, с. 63].

II. Назви самиць тварин та птахів: узагалі (*самиця, самка, голубка, вовчиця, ведмедиця, ворона, пава, зайчиця (зайчиха), лосиця, ослицям (ослючка, віслучка), мулиха, моржиця, бабачиха, кізонька (коза, козуня), буйволиця, кішка (котвиця, кітка), верблюдка (верблюдиця)*); за призначенням (*свиноматка*); за зовнішніми ознаками (*орябка, беззубка, підлящівка, напівкровка*); за особливостями поведінки (*полетуша, погримуха*); за темпоральними ознаками (*перестрига, перерярка, поденка*); за місцем перебування (*ніщанка*); за ставленням (*гадина-змія*). В уснорозмовному мовленні також простежується розрізнення статі рослин (*тополиця, кавуниця (кавунка)*) [22, с. 83].

III. Назви чоловіків і жінок іменниками «спільного» роду, що набувають граматичний рід відповідно до статі особи: за професійною діяльністю (*листоноша, слуга, книгоноша, вишибала*); за діями (*роззява, незграба, діляга*), за вчинками (*нероба, нечема, нахаба, нікчема, ненажера, злодюга, завида*), за рисами характеру (*трудяга, добряка, розумака, забіяка, плакса, хитрюга, просторіка, ханжа*), за віком (*малолітка*); за зовнішніми ознаками (*замазура, симпатяга, каліка, заїка, сердега, бідолаха, дохлятина, стиляга, лівша, правша*), за звичками, поведінкою (*єхида, ябеда, сплюха, п'яниця, п'янюга, вискочка*), за станом (*сирота, сиротина, волоцюга*), за національністю (*ерзя, чукча, чухна*)

V. Власні назви жінок: українські прізвища на *-о* та приголосний (*Іваненко, Курило, Теглій, Скорик*), за батьком або чоловіком (*Петлюриха, Курилиха, Гулевичівна, Павленківна, Янчуківна, Іваненкова, Курилова*); запозичені прізвища на голосний (*Кюрі, Золя, Камю, Дідро, Дурново*); зменшувально-пестливі форми імен жінок «спільного» роду (*Валя, Женя, Вася, Яся, Маньок*) [8, с. 281].

VI. Неживі поняття (*команда-переможниця, фірма-підрядниця*) [24, с. 5].

A. П. Загнітко запропонував розмежовувати іменники-фемінитиви, мотивовані найменуваннями особи чоловічого роду за етнічною, національною ознакою чи місцем проживання (*ефіоп-ефіопка*), які нейтралізують чоловічу стать, та назви складнішої семантики (назви осіб за професією, видом занять тощо), що вступають в опозицію з іменниками чоловічого роду (*поет-поетеса, поетка*) і постають маркованими [11, с. 177].

Здебільшого фемінітиви утворюються від маскулізмів, тобто від назв чоловічого роду, за допомогою суфіксів (-к, -иц, -ниц, -овиц, -ин, -ес, -ис та ін.), префіксів (пра-, по-), конфіксів (па- -иц). Однак деякі маскулізми навпаки утворилися від фемінітивів, наприклад, *нянь* - *няня*, *русал* - *русалка*, *фей* - *фея*. Деякі назви переважно мають форму фемінітивів, а їхні маскулізми є рідкісними, або утворюються в аналітичний спосіб, або ж не утворюються взагалі. Наприклад, *повія*, *повитуха*, *покритка*, *машиністка* – набірниця друкарською машиною (*машиніст* – водій локомотива) [22, с. 10].

В українській мові є кілька суфіксів зі значенням фемінності. Найпродуктивнішим є суфікс -к, за допомогою якого нині утворюється найбільше фемінітивів: *депутатка*, *директорка*, *редакторка*, *архітекторка*, *лікарка*, *викладачка*, *доцентка*, *професорка*. Він приєднується до чоловічої основи на приголосний, наприклад: *президент* – *президентка*, *лідер* – *лідерка*.

Суфікс -иц – другий за словотворчою продуктивністю. Він приєднується до чоловічих основ на -ець (*підприємець* – *підприємця*, *виконавець* – *виконавиця*) і -ик (*відмінник* – *відмінниця*, *боржник* – *боржниця*).

За допомогою суфікса -ин утворюються фемінітиви від чоловічих основ на -ець (*борець* – *борчиня*, *продавець* – *продавчиня*, *митець* – *мисткиня*), -лог (*філолог* – *філологиня*, *соціолог* – *соціологиня*, *ендокринолог* – *ендокринологиня*) або на приголосний, які тривалий час вважалися непіддатними фемінізації (*шеф* – *шефиня*, *член* – *членкиня*, *хірург* – *хірургиня*) [28, с. 2].

Деривати з суфіксом -івн належать до непродуктивного типу і мають значення «дочка особи, названої мотивуючим словом» (*король* – *королівна*, *крамар* – *крамарівна*, *бондар* – *бондарівна*, *князь* – *князівна* (до порівняння, архаїчний дериват *княжна*), *лимар* – *лимарівна*, *мельник* – *мельниківна* та ін.), з яким поєднується модифікаційне значення недорослості, молодості [5, с. 409].

Запозичення – один із продуктивних способів формування нових словотворчих моделей та наповнення лексичного складу мови тому у продукуванні корелятивів до співвідносних іменників чоловічого роду різних семантичних груп беруть участь й іншомовні форманти. З-поміж усіх формантів,

які творять фемінітивні назви в сучасній українській мові, іномовного походження, а саме: -ес, -ис, -ит, -ід. Формант -ес продукує жіночі відповідники до назв осіб чоловічої статі, котрі означають титули. Такі фемінітиви мають як пряме модифікаційне значення жіночої статі, так і значення «дружина або донька особи, названої мотивувальним іменником» [22, с. 12].

У продукуванні корелятивів до співвідносних іменників чоловічого роду різних семантичних груп беруть участь і запозичені форманти -ит, -ід, які виділилися протягом ХІХ ст. у словах іномовного походження: *сеньйор – сеньйорита, сільф – сільфіда* [20, с. 70] [Додаток А].

Префіксація та складання були малопродуктивними способами деривації фемінітивів у попередні періоди розвитку української мови, однак тепер значно збільшили свою продуктивність, у результаті чого виникло і функціонує багато префіксальних та складних фемінітивів [4, с. 13].

Для сучасних префіксальних фемінітивів характерні переважно іншомовні префікси. До продуктивних запозичень серед іменникових префіксів належать супер-, інтер-, екс-, анти-, екстра-, дис-, ре-, суб- ультра-, напр.: *суперпатріотка, супердіва, суперзірка, супермодель, екс-фігуристка, антибільшовичка* [6, с. 67].

Порівняно невелика кількість фемінітивів утворилася за участю конфіксальних формантів. Такі деривати функціонують переважно у розмовному та діалектному мовленні.

Фемінітиви, утворені за участю формантів на-...-ниц, під-...-ниц, по-...-ниц, називають осіб, які мають призначення для того, на що вказує мотивуюча основа, наприклад: *наложниця «коханка» (ложе), «підложниця», «наложниця»*.

Значення особи, якій бракує чогось, мають застарілі іменники жіночого роду з конфіксамим без-...-к, без-...-ниц: *«безприданка», «дівчина, що не має посагу», «безприданниця»* [5, с. 411].

Складні фемінітиви сучасної української мови утворилися внаслідок основоскладання або словоскладання. Серед композитів чільне місце посідають назви істот за зовнішніми ознаками та схожістю мотивовані сполученням іменника з прикметником: *білоручка, багатоніжка*; назви осіб за родом занять і

характерними ознаками оцінки їх праці, мотивовані сполученням числівника з іменником: *п'ятисотенниця, п'ятидесятниця*; за характерною поведінкою, мотивовані поєднанням дієслова у наказовій формі та іменника: «*вертихвістка*», або займенника та дієслова: «*самохвальниця*» [22, с. 17].

Словотворчою базою для юкстапозитів є словосполучення прикладкового типу. Творення таких складних слів супроводжується процесом тісного зближення за семантикою двох компонентів і переростання в одне слово: *письменниця-постмодерністка, студентка-відмінниця, зубрильниця-відмінниця, подруга-білявка, дама-наглядачка-підслухачка, дівчина-галичанка, Діва Марія-Богородиця, матінка-любка, сестра-хазяйка, акторка-красуня* [6, с. 67].

В англійській мові фемінітиви утворюються за допомогою двох способів. До кореня слова додається суфікс, найчастіше це -ess, -ette, -ine, -rix. Наприклад: *actor* (актор) – *actress* (актриса), *astronaut* (астронавт) – *astronette* (астронавтка), *hero* (герой) – *heroine* (героїня), *progenitor* (попередник) – *progenitrix* (попередниця).

Звичне -man замінюють на -woman, що одразу ж ідентифікує стать: *businessman* (підприємець) – *businesswoman* (підприємиця), *chairman* (голова) – *chairwoman* (жінка-голова (зборів, засідання); завідувачка), *landlord* (поміщик) – *landlady* (поміщиця), *salesman* (продавець) – *saleswoman* (продавчиня).

Деякі з професій не вказують на конкретну стать. До них відносять такі слова, як *lawyer* (адвокат), *driver* (водій) чи *director* (директор). В англійській мові ці іменники вважаються нейтральними, тому що не визначають представників різних груп [2, с. 31–32].

1.2 Поняття гендерно-маркованих одиниць у мовознавстві та перекладознавстві

Гендерна маркованість – це один з нових термінів, що виник внаслідок застосування гендерного підходу в мовознавстві. Це ознака або комплекс ознак, яка дозволяє ідентифікувати мовну одиницю, належну до тієї чи іншої статі. ГМ може бути формальною (тобто такою, яка відноситься до плану виразу,

зафіксованою у формі мовної одиниці) і семантичною (такою, яка відноситься до плану змісту, зафіксованою у значенні мовної одиниці) [14, с. 226].

Наріжним каменем гендерних досліджень в галузі лінгвістики стала робота Р. Лакоффа «Мова і місце жінки» [31, с. 46], в якій обґрунтовано андроцентричність мови і «ущербність» образу жінки в картині світу, що відтворюється в мові [13, с. 28].

Окремо досліджувалися гендерні особливості жіночої та чоловічої мов та мовлення не лише вітчизняними, але й зарубіжними авторами, хоча у перекладознавчому контексті це питання є недостатньо висвітленим. У лінгвістичному аспекті гендерні відмінності мовлення аналізували Р. Лакофф, А. В. Скрипник, І. В. Кузнецова, Н. Б. Вахтін, В. Горбань, О. Побережна, Т. О. Дегтярьова та ін. В цілому гендерні дослідження – як теоретичні, так і практичні – є витвором західної науки. В Україні на сьогоднішній день вони знаходяться на стадії узагальнення і запозичення західного досвіду. Гендерний аналіз, який увійшов у філологію із соціальних наук, може слугувати дослідницьким інструментом для інтерпретації тексту художнього твору [1, с. 7], а гендерні дослідження посіли вагоме місце у мовознавстві і отримали статус самостійного лінгвістичного напрямку.

З позиції гендерного підходу необхідно досліджувати значно більшу кількість феноменів мови, ніж лише ті його одиниці, до значення яких входить компонент «стать». В той же час самі екзистенційні характеристики людини, зокрема стать, інтерпретуються суспільством залежно від того, як усвідомлюється ними поняття «мужність» і «жіночність». Тому при вивченні гендеру зацікавленість викликають і ті одиниці лексикону, де відображено природне єство “sexus”, оскільки це є значною мірою соціально обумовленим і відповідає моделям мужності і жіночності. Втім, «гендерний профіль» індивіда може не збігатися з його природною статтю [14, с. 228].

Водночас, на сьогодні простежується тенденція до гендерної нейтралізації у толерантному суспільстві західних країн, про що свідчить зниження градусу андроцентричності англійської мови (офіційні рекомендації Європарламенту від

2008 року щодо відображення гендера у мові та мовленні, до яких долучилися ООН, ВООЗ та Єврокомісія зі своїми рекомендаціями). Як бачимо лише за період від 1980-их до 2021 року англійська мова як мова міжнародного спілкування зазнала кардинальних змін і повністю змінила свій вектор розвитку.

До ГМ лексики можна віднести ті лексичні одиниці, у значенні яких «гендерний» компонент реалізується більш контрастно. До таких лексем можуть відноситися слова, які описують статево-рольові і соціальні відносини, статуси (*батько, мати, дочка, син, наречена*), що входять в концепти фемінності і маскулінності; лексичні одиниці в граматичній формі чоловічого або жіночого роду; випадки, коли вибір граматичної форми роду не визначається законами синтаксичного узгодження [10, с. 110].

За класифікацією Горошко Є.І., ГМ включає в себе лексико-семантичну ГМ, граматичну ГМ та фразеологічну ГМ. Розглянемо їх докладніше.

Лексико-семантична ГМ – «гендерний» компонент реалізується в лексичному значенні слова, наприклад: *жінка – чоловік, брат – сестра, він – вона*. До цієї групи можна віднести і деякі власні імена, а саме імена та прізвиська в тому випадку, коли вони несуть інформацію про гендерну приналежність.

Граматична ГМ – лексичні одиниці в граматичній формі чоловічого чи жіночого роду. До цієї категорії належать слова різних частин мови. Наприклад, минулий час дієслів (*грала – грав*); слова, що означають професійну приналежність (*вчитель – вчителька*); деякі прізвища (*Грабовський – Грабовська*); прикметники жіночого та чоловічого роду (*розумний – розумна*).

Фразеологічна ГМ – фразеологізми, значення яких співвідносить їх з певною статтю. Наприклад, *гарна як квітка (як маківка, як лебідка), розсілася як квочка, зажурилась мов засватана, гарний як павич, гладкий як кіт* [10, с. 100].

Гендерні стереотипи мають свій прояв на всіх рівнях мови, але при їхньому дослідженні мовознавці частіше за все звертаються до фразеологічного фонду мови. Це відбувається тому, що фразеологічні одиниці є джерелом збереження інформації і формування стереотипів взагалі і гендерних стереотипів зокрема [25, с. 13–14].

Гендерний стереотип розуміється у сучасній науці як культурно і соціально зумовлені думки про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей [13, с. 63]. Вивчення особливостей мови чоловіків і жінок потребує створення комплексної моделі їхньої мовленнєвої поведінки. А. П. Мартинюк трактує гендерний стереотип як історично зумовлене, мінімізоване, типізоване і структуроване у вигляді фрейму уявлення, що склалося у колективній свідомості певного лінгвокультурного соціуму, про атрибути, що є властивими/невластивими індивіду, якого соціум кваліфікує чоловіка або жінку, а еталон – як уявлення про атрибути, що є бажаними/небажаними для цього індивіда [19, с. 47]. Стереотипи фемінності та маскулінності в західних культурах є діаметрально протилежними [33, с. 18]. Якщо для типово чоловічої поведінки характерними вважаються такі риси, як активність, рішучість, прагнення до змагання та досягнень, то для жіночої – пасивність, нерішучість, комфортність, залежність, відсутність логічного мислення та прагнення до досягнень [32, с. 27]. Ці стереотипи досить стійкі в багатьох соціумах, безвідносно до того, наскільки вони відповідають дійсності.

Писемне художнє мовлення, звичайно ж, наділене певною специфікою в порівнянні з усним мовленням, оскільки останнє є спонтанним, невідшліфованим, тоді як писемне, навпаки, свідомо планується та спрямовується автором для досягнення певного ефекту. У стереотипних уявленнях про гендерні особливості художнього мовлення знаходимо риси, аналогічні гендерним стереотипам усного мовлення. Так, стереотип про глобальність чоловічого та обмеженість жіночого когнітивного стилю поширюється як на художнє мовлення автора-чоловіка так і на автора-жінки. Згідно із наведеними постулатами представники двох статей пишуть про різні речі: «...якщо соціальними ролями жінки у суспільстві, у першу чергу, є роль матері, дружини, дочки чи коханки, то жінки-письменниці писатимуть швидше про ці свої ролі, особливо з позицій їх стосунків з чоловіками. Представники чоловічої статі, з іншого боку, виконують ролі батьків, чоловіків, синів та коханців, разом з тим вони є генералами, моряками, детективами тощо. Їхні ролі

традиційно багатші, ширші, ніж жіночі, тому вони й писатимуть про різноманітніші речі, а тому й відрізнятиметься їхня лексика» [9, с. 42]. У сучасному суспільстві така позиція видається дещо застарілою і упередженою.

Жіночу мовну поведінку характеризують як ввічливу й гіперкоректну, як більш «гуманну». На думку дослідників це проявляється в тому, що жінки частіше використовують емпфузу, частіше чоловіків ухиляються від прямої відповіді на запитання [30, с. 130], жінки схильні до вживання високих стилістичних форм, книжкової лексики [26, с. 79], більш ввічливих форм, ніж чоловіки. Мова чоловіків «компактніша» [10, с. 66]. Чоловіки в ситуації змішаної комунікації розмовляють більше, ніж жінки, перебивають жінок, задають напрямок розмови.

На морфологічному рівні дослідниками також відзначається ряд особливостей. Так, дієслів у мові чоловіків набагато менше, але чоловіки виявили чітку преференцію до використання дієслів недоконаного виду в активному стані. За даними дослідників, у чоловіків спостерігається тенденція до частого використання іменників [18, с. 39], у мові чоловіків зафіксована більша кількість абстрактних іменників, причому власних імен більше у мовленні жінок, у чоловіків значно більше загальних іменників [7, с. 142].

Безумовно, ГМ лексем залежить від того, яка мова є об'єктом вивчення. До ГМ лексики можуть належати лексичні одиниці в граматичній формі жіночого чи чоловічого роду. Отже, такі одиниці є різними для різних мов [10, с. 101].

Взагалі рід є доволі цікавою граматичною категорією, що підкреслює відмінності у системах мов. В деяких мовах рід є центральним поняттям, в той час як в інших він цілком відсутній. В мові може бути два чи більше класів роду. Загалом, класифікація рідко співвідноситься з реальними поділом на статі [29, с. 1] і всі спроби уніфікувати категорію статі носять дещо формальний характер. В межах вивчення ГМ лексики предмет вивчення становлять, безумовно, саме ті випадки, коли поділ за родами відповідає біологічному поділу на статі.

1.3 Стратегії перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць, що можуть використовуватися при перекладі художньої літератури

Проблема гендеру має величезне значення як перекладознавчий аспект, у той самий час цьому явищу у приділяється недостатня увага, що, у свою чергу, зумовлює помилки при перекладі текстів різноманітних жанрів.

Не викликає жодних сумнівів той факт, що гендер є потужним чинником перекладу, який проявляє себе через постать автора, систему персонажів і через особистість перекладача.

Різниця у загальній лексиці та використанні граматичної категорії жіночого, чоловічого та середнього роду створює своєрідну «дистанцію» між українською та англійською мовами.

Дослідження функціонування категорії гендеру в перекладі має бути спрямоване не просто на констатацію гендерних відмінностей у двох мовах, а й на знаходження способів передачі даних відмінностей та їх відповідне теоретичне оформлення [17, с. 416].

Варто також звернути увагу на використання ГМ та гендерно нейтральних займенників, уніфікованого словника яких в українській мові на сьогодні не існує. Для досягнення гендерної нейтральності можна використовувати форму «він/вона» (він або вона); в англійській мові для цього використовують займенник “they”, або форму “he/she”, розм. “s/he” [17, с. 422].

Для деяких прикладів наразі не існує українського загальноприйнятого відповідника назві професії, адже в українській мові немає артиклів, що маркували б жіночий рід, тому у більшості випадків для позначення високих посад використовуємо слово «пані», що допомагає передати жіночий рід, наприклад: *пані консул, пані суддя, пані мер*, у інших – іменник чоловічого роду залишається незмінним: *начальник відділу, ректор* [23, с. 70].

Для перекладу ГМ лексики в художніх творах найчастіше використовується переклад шляхом підбору словникового відповідника, і такі перекладацькі трансформації: транспозиція, описовий переклад, контекстуальна заміна, генералізація та конкретизація [Додаток Б].

Транспозиція частин мови як один із найпоширеніших типів перекладацьких трансформацій мовних одиниць широко представлена в перекладах художніх творів з англійської мови на українську. Трансформація заміни застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної характеристики слова, що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та норм слововживання. Така трансформація може застосовуватися до слів майже всіх частин мови, однак найчастіше це спостерігається у випадку таких частин мови, як іменник, дієслово, прикметник та прислівник. Що стосується перекладу фемінітивів та ГМ лексики, то найчастіше відбувається заміна прикметника відповідним іменником [5, с. 411].

Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і підібрано із врахуванням значення слова, контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу.

Описовий переклад або експлікація, за визначенням В. Комісарова, – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що дає більш-менш повне пояснення її значення мовою перекладу [16, с. 253].

Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики. В процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження значення англійських слів, а й розширення. Лексичною перекладацькою трансформацією, що при цьому використовується і що протилежна за напрямом трансформації конкретизації, є генералізація, внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням [12, с. 326].

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАД ФЕМІНІТИВІВ ТА ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРІ Е. ГІЛБЕРТ «МІСТО ДІВЧАТ»

2.1 Контрастивний аналіз фемінітивів та гендерно-маркованої лексики у творі Е. Гілберт «Місто дівчат» та його перекладі

Попри офіційне введення фемінітивів в систему української мови, їх використовують не так часто. По-перше, їх використання у повсякденному мовленні є незвичиним для більшості носіїв української мови, деякі фемінітиви звучать дивно або навіть смішно. По-друге, не існує затверджених правил їх утворення та використання. Це ж стосується і перекладу. Чи використовувати фемінітиви при перекладі стало спірним питанням, тому найчастіше назви професій перекладають іменниками чоловічого роду, навіть якщо відомо, що мова йде про жінку.

В художній літературі іменники, що позначають особу жіночої статі, відбивають історичні процеси, що відбувалися в суспільстві, в тому числі розквіт фемінізму. Однак фемінізм не виник вчора, це довготривалий процес в суспільстві, за якими спостерігали не одне століття, а отже і категорія жіночності це не новоутворена категорія мови, а система іменників, яка існувала і розвивалася з плином часу.

Попри це, роман «Місто дівчат» став революційним, як у світі художньої літератури, так і феміністичної. Роман «Місто дівчат» критики найчастіше характеризують як «сексуальний» або «бунтарський», оскільки Елізабет Гілберт відверто розповідає про жінок і їх проблеми на фоні такої масштабної події, як Друга світова війна. Головними персонажами романів Елізабет Гілберт завжди є жінки. Вона детально розповідає про них, використовує багато сленгових одиниць для їх опису, а також зменшено-пестливих звертань та прикметників, які не вважаються відповідними для опису жінки. Не дивно, що в перекладі Ганни Лелів можна знайти фемінітиви, які відносяться до кожної з вище визначених категорій, адже перекладач не обмежувала себе у виборі мовно-стилістичних засобів.

Найбільше в творі фемінітивів, що відносяться до назв жінок за видом діяльності. В основному, це такі, що відносяться до професій.

<...> *destined to become **doctors and lawyers** long before many women did that sort of thing.* [35, с. 12] – <...> *яким судилося стати лікарками і юристками задовго до того, як до цих професій узялося багато жінок.* [34, с. 12]

<...> *believe me, I was the bane of the **house warden**.* [35, с. 13] – <...> *для комендантки я була карою небесною, можеш не сумніватися.* [34, с. 13]

*He brought in a **facialist**, a **manicurist**, and a **makeup artist** for Edna and Celia.* [35, с. 253] – *Привів косметологиню, манікюрницю й візажистку для Едни та Селії.* [34, с. 253]

Більшість фемінітивів, що відносяться до цієї категорії, утворюються за допомогою додавання суфікса -ка до назв чоловічого роду. Але для утворення іменників жіночого роду, що позначають назви професій, також часто використовуються суфікси -иця, -иня.

*Say, if you have a **costume director**, maybe I could work with her?* [35, с. 53] – *А може, у вас є художниця з костюмів?* [34, с. 53]

*There was Rowan, who was a **gynecologist*** <...> [35, с. 433] – *Ровен – гінекологиня* <...> [34, с. 433]

Іншою поширеною категорією фемінітивів в даному творі є назви жінок за родинними та сімейними стосунками:

*She especially embarrassed her **daughter-in-law (my mother)**, who was not a frivolous person* <...> [35, с. 18] – *Особливо від сорому згорала її невістка (моя мама), яка не була особою легковажною* <...> [34, с. 18]

*We could have passed for **cousins**, if not **sisters**—and decidedly not **twins**.* [35, с. 55] – *Ми могли б зійти за двоюрідних сестер, а може, навіть за рідних, але точно не за близнючок.* [34, с. 55]

Фемінітиви цієї категорії здебільшого походять не від іменників чоловічого роду. Їх значення можна знайти в словниках, до того ж їх часто використовують в повсякденному мовленні. Однак, серед них зустрічаються

назви жінок за родинними стосунками, які були утворені від маскулінних форм, найчастіше за допомогою суфікса -ка.

<...> *on her way to visit a **relative***. [35, с. 16] – <...> *яка вирушила в гості до **родички***. [34, с. 16]

Зустрічаються також фемінітиви, що відносяться до категорії назви жінок за соціальним станом. Найчастіше вони утворюються за допомогою додавання суфікса -ка.

<...> *rise from Welsh **immigrant maidservant*** <...> [35, с. 18] – <...> *перетворитися зі служниці-**емігрантки*** <...> [34, с. 18]

*Your friend Celia spent so much time with you because she thought you were an **aristocrat** – but you're not one.* [35, с. 332] – *Твоя подружка Селія проводила з тобою стільки часу, бо думала, що ти **аристократка**, але це не так.* [34, с. 332]

Приклади категорії назви жінок за способом життя та поведінкою також становлять велику групу фемінітивів в цьому творі. Багато з них утворюється за допомогою додавання суфіксів, однак є такі, що є сталими виразами і викликають певні асоціації, пов'язані з жіночою статтю.

<...> *NY would turn me into a **communist** or a **dope fiend*** <...> [35, с. 15] – <...> *Нї перетворить мене на **комуністку** або **наркоманку*** <...> [34, с. 15]

<...> *like a two-dollar **hooker***. [35, с. 229] – <...> *як дешева **повія***. [34, с. 229]

<...> *she portrays a down-on-her-luck **society doyenne*** <...> [35, с. 252] – <...> *зображає досвідчену **світську леді*** <...> [34, с. 252]

Хоча події роману відбуваються здебільшого в одному місті, його сюжет має велике національне розмаїття, тому ще одна категорія фемінітивів, яку можна виділити це назви жінок за національністю та расою.

*This year alone, we've had an Indian show, a **Chinese maiden** story* <...> [35, с. 48] – *Тільки за цей рік ми ставили індійський мюзикл, виставу про незайману **китаянку*** <...> [34, с. 48]

*While you'd never guess it from the name, she was **Italian***. [35, с. 76] – *Вона була **італійка**, хоча з її імені нізащо не здогадаєшся.* [34, с. 76]

*Celia's doctor was a laconic **Russian** woman who didn't ask questions.* [35, с. 118] – *Селія ходила до небагатослівної лікарки-росіянки, яка не питала зайвого.* [34, с. 118]

Фемінітиви цієї категорії формуються за допомогою суфікса -ка, і є одними з найбільш поширених і найчастіше вживаних в повсякденному спілкуванні.

Фемінітиви, що позначають назви самиць тварин та птахів, вживаються в романі в переносному значенні або для порівняння. Ці фемінітиви можна віднайти в словниках, вони не потребують спеціальних суфіксів чи префіксів для їх утворення, але, що стосується порівняння, то їх завжди асоціюють з жінками.

*I walked behind her obediently—a baby duck following a **tata duck**.* [35, с. 30] – *Я слухняно пішла слідом за нею, наче каченя слідом за **мамою-качкою**.* [34, с. 30]

*Standing next to you, I look like a great big **cow**.* [35, с. 48] – *Бо поруч з тобою я схожа на товсту **корову**.* [34, с. 48]

*“The **tiny duckling** is frightened!”* [35, с. 99] – *Наше **каченятко** злякалося.* [34, с. 99]

Однак, іноді, фемінітив важко визначити в реченні поряд з іншими частинами мови. Такі іменники жіночого роду відносяться до номінацій чоловіків і жінок іменниками «спільного» роду, що набувають категорії граматичного роду відповідно до статі особи. Такі іменники можуть бути як фемінітивами, так і маскулізмами, залежно від контексту та інших частин мови, найчастіше займенників та іменників.

*<...> so would you consider taking me on as your **protégée**?* [35, с. 271] – *Чи не могли б Ви узяти мене за свою **протезе**?* [34, с. 271]

*<...> the **ingénue** always had to be an **orphan*** [35, с. 157] – *<...> інженю завжди мала бути **сиротою**.* [34, с. 15]

*Say, there, your friend's a **knockout**.* [35, с. 163] – *А твоя подружка – **гарнюня**.* [34, с. 163]

З цього можна зробити висновок, що найбільшою продуктивністю при творенні фемінітивів в українській мові є суфікс -ка, який додається до агентивів

чоловічого роду. Проаналізувавши роман «Місто дівчат» можна помітити, що деякі форми іменників жіночого роду давно увійшли у загальне вживання і їх можна знайти в словниках. З роками, використання фемінітивів в українській мові не здається таким революційним поняттям, як це було раніше і починає звучати природно.

2.2 Способи перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць у романі Е. Гілберт «Місто дівчат» та його перекладі

2.2.1 Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць шляхом підбору словникового відповідника

Хоча фемінітиви лише нещодавно закріпили свої позиції в правописі української мови, їх значення та переклад вже можна знайти в словниках. Іноді, щоб перекласти фемінітив чи ГМ одиницю достатньо лише відкрити словник та вибрати необхідний відповідник серед запропонованих. У такий спосіб здебільшого перекладають ті фемінітиви, що позначають професії, соціальні та сімейні статуси, назви самок тварин. Також це стосується сленгу, адже багато ГМ одиниць мають значення закріплене за певною статтю, а пояснення його використання і навіть переклад можна віднайти у відповідних словниках.

*I don't worry about **dishes**, my dear* [35, с. 148]. – *Дівки мене не обходять, сонечко* [34, с. 148]

Тут ми маємо приклад ГМ лексики: слово “*dishes*” має багато відповідників у різних галузях, однак саме в словнику сленгу можна віднайти його значення «*дівки*».

*My grandmother was a master **seamstress**.* [35, с. 18] – *Вона була вправною швачкою.* [34, с. 18]

Що стосується іменника “*seamstress*”, то першим відповідником в словнику є слово «*швачка*», яке є фемінітивом, адже це слово має гендерне забарвлення в англійській мові, а саме суфікс -*ess*, за допомогою якого утворюють фемінітиви.

*These kinds of girls were called “**Allotment Annies**”...* [35, с. 357] – *(Таких дівчат називали «доларовими жонами»...* [34, с. 357]

Термін “*Allotment Annies*” є сталим виразом в англійській мові, для опису жінок, що намагалися швидко вийти заміж перед війною, аби отримувати щотижневі виплати, якщо їх чоловіка відправлять воювати, або отримати компенсацію у випадку, якщо він загине на полі бою. Такого терміну не існує в українській мові, але існує сталий словниковий відповідник «*доларова жона*».

Всі лексичні елементи мови оригіналу можна поділити на ті, що мають словникові відповідники, та ті, що не мають словникових відповідників (безеквівалентні одиниці) у мові перекладу. Першу групу лексичних одиниць можна перекласти просто заглянувши в словник і підібравши відповідний словниковий відповідник. Друга група вимагає використання певних стратегій та способів перекладу лексичних одиниць.

2.2.2. Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць шляхом транспозиції

Транспозиція, або заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, часто зустрічається в перекладі ГМ одиниць. Причиною цього є лексичні та граматичні особливості мови оригіналу та мови перекладу. Така трансформація застосовується до слів майже кожної частини мови, але в даному творі найчастіше при перекладі фемінітивів відбувається зміна прикметника вихідної мови іменником цільової мови.

I felt the most sordid and vile [35, с. 355] – *Я почувалася найгіршою надлюкою* [34, с. 355]

В даному прикладі, крім заміни прикметника на іменник, перекладачка використала лексичну трансформацію вилучення. Але причиною цьому є не бажання перекладачки вилучити слово, а те, що прикметники “*sordid*” та “*vile*” в українській мові мають однакове значення «*нідлий*».

Іншими прикладами транспозиції в перекладі цього твору є:

I was so good at being helpful in that regard! [35, с. 115] – *У таких справах я була чудовою помічницею!* [34, с. 115]

We were both too weird... [35, с. 420] – *Ми обидві були дивачками* <...> [34, с. 420].

2.2.3 Переклад фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць за допомогою контекстуальної заміни, конкретизації та описового перекладу.

Ганна Левів при перекладі іноді послуговується контекстуальною заміною. Це спричинено тим, що деякі слова мови оригіналу не мають словникових відповідників в українській мові, і тому перекладачеві доводиться підбирати адекватний відповідник враховуючи контекст вживання та мовленнєві норми і правила мови перекладу.

<...> *referred to as “that swoony perpetual adolescent.”* [35, с. 18] – <...> яку вона називала «**вічною дівкою**». [34, с. 18]

Якщо перекладати дослівно, вираз “*swoony perpetual adolescent*” можна зрозуміти як «*красивий вічний підліток*». Однак, такий переклад не підходить ані за контекстом, ані дає точного уявлення про героїню, яку описують. В українській мові закріпився сталий вираз «*вічна дівка*», за допомогою якого перекладачка змогла передати повний сенс висловлювання.

I was the delinquent member of the family. [35, с. 266] – *Паршивою вівцею в нашій родині була я.* [34, с. 266]

Вираз «*паршива вівця*» добре знайомий кожному українцю, тому саме його використала перекладачка, аби позначити «*недолугого члена родини*».

“Like love’s young dream itself,” [35, с. 121] – *Як богиня кохання.* [34, с. 121]

Фразеологізм “*love’s young dream*” в англійській мові означає «*романтичні відносини*» або «*людина, яка є хорошим коханцем*». Оскільки цей фразеологізм не є знайомим пересічному українському читачеві, Ганна Левів замінює його українським еквівалентом «*богиня кохання*».

Конкретизацію можна пов’язати з контекстуальною заміною, однак конкретизація це заміна при перекладі слова широкої семантики в оригіналі, словом вузької семантики. Така трансформація є необхідною для адекватного перекладу зі збереженням мовленнєвих норм без зміни контексту речення.

*And there were **girls** at Vassar <...> [35, с. 12] – А ще серед **студенток** <...> [34, с. 12],* де слово широкої семантики “*girls*” було замінено іменником «*студентки*».

Описовий переклад використовується для адекватної передачі значення слова. Він повинен бути не надто докладним чи довгим, і точно відбивати основний зміст позначеного іменником поняття.

*I would look like a **dead saint**. [35, с. 146] – то стала б схожою на **святу, яка віддала Богові душу**. [34, с. 146]*

В цьому реченні описовий переклад використаний аби надати словосполученню більш сакрального характеру.

*She was my **fixer**. [35, с. 385] – **Людиною, яка залагоджувала всі мої питання**. [34, с. 385]*

В українській мові відсутній відповідник іменника “*fixer*”, тому його значення Ганна Левів передала за допомогою описового перекладу.

Загалом, в перекладі твору «Місто дівчат», Ганна Левів використала різні лексичні трансформації та способи перекладу лексичних одиниць. На прикладі цього твору, можна побачити, що для перекладу фемінітивів та ГМ одиниць мови, найчастіше використовують калькування або дослівний переклад, і, незважаючи на те, що фемінітиви ще не є поширеним явищем в українській мові, їх відповідники вже можна знайти в словниках. Серед інших способів перекладу фемінітивів та ГМ одиниць в україномовній версії цього роману були використані: транспозиція, описовий переклад, контекстуальна заміна та конкретизація.

ВИСНОВКИ

У сучасній мовній картині світу поняття «фемінітив» стає дедалі поширенішим, однак його роль в усному та письмовому мовленні все ще залишається невизначеною та досить суперечливою. Причиною цього є те, що досить довгий час фемінітиви та категорія гендерної маркованості мовних одиниць майже не вивчалась, а в самій мові здебільшого нівелювалися за допомогою гендерно-нейтральних лексичних одиниць. Втім, більшість сучасних дослідників дотримуються думки, що іменники жіночого роду становлять одну з найбільших категорій мови.

1. Фемінітиви в українській та англійській мовах здебільшого утворюються за допомогою суфіксації. Найпродуктивнішими суфіксами в українській мові є «-ка», «-иня», «-иця». В англійській мові фемінітиви не становлять таку велику категорію і утворюються за допомогою суфіксів “-ess”, “-ette”, “-ine”, “-rix”, або звичний суфікс “-man”, замінюють на “-woman”, для формування нових одиниць мови. Однак, дане дослідження показало, що багато фемінітивів давно увійшли в систему української мови, їх значення та переклад можна віднайти в словниках, що лише підтверджує думку, що іменники жіночого роду не є певним нововведенням у повсякденне та, навіть, ділове мовлення.

2. Гендерна маркованість одиниць мови вивчалась, як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, посідаючи вагоме місце у мовознавстві і отримавши статус самостійного лінгвістичного напрямку, який вивчає особливості вживання цих одиниць. В письмовому та усному мовленні сформувались певні гендерні стереотипи, такі собі атрибути і норми поведінки представників обох статей. Це виражається в стилі письма, використанні неологізмів, вигуків, довгих порівняльних зворотів, довжині та складності речення і використанні певних розділових знаків, притаманних тому чи іншому перекладачу, письменнику чи оратору, залежно від його статі. Також в сучасному мовленні гендерно-марковані одиниці є показниками зовнішності референта і оцінки його розумових, вольових та фізіологічних особливостей.

3. Недостатня вивченість цього питання призводить до того, що в українській мові збірні назви, в основному, перекладаються іменниками чоловічого роду, навіть якщо більшість становлять жінки. Проте, багато сучасних перекладачів та перекладачок все ж використовують фемінітиви в своїх перекладах, слідуючи внутрішнім законам української мови, таким чином створюючи певною мірою з англomовним оригіналом, де може спостерігатися тенденція до гендерної нейтралізації, обумовлена соціальними та лінгвістичними змінами, що їх наразі переживає англійська мова. Таким чином, для перекладацького аналізу потрібно обирати вектор – зіставний або контрастивний. У нашому випадку, при роботі над оригіналом та перекладом роману Е. Гілберт «Місто дівчат» використовувався зіставний вектор, адже оповідь зосереджена на підкресленні гендерних особливостей, що дещо синхронізує мовно-стилістичні особливості обох текстів. З цього можна визначити основні способи перекладу фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць. Перш за все, одним із найпоширеніших перекладацьких прийомів є калькування, або дослівний переклад, оскільки багато фемінітивів увійшли в часте вживання і їх переклад можна знайти в словниках. Серед інших способів перекладу можна вирізнити такі, як контекстуальна заміна та описовий переклад, а також перекладацькі лексичні трансформації, наприклад: конкретизація та транспозиція.

4. В художніх текстах фемінітиви та гендерно-марковані одиниці перекладають аби відтворити загальні настрої та мотиви історії. На основі роману «Місто дівчат», головною героїнею якого є жінка та дії сюжету відбуваються здебільшого в жіночому оточенні, фемінітиви відіграють основну роль, для точної передачі атмосфери розповіді. Автор укаріномовного варіанту роману Генна Левів для відтворення фемінітивів використала такі способи перекладу, як описовий переклад та контекстуальна заміна, а також лексичні трансформації конкретизації та транспозиції, таким чином створивши літературний шедевр перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Наукові праці

1. Андрійченко Ю. В. Гендерна маркованість одиниць мови. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. 9 с.
2. Барышникова Г. В. Гендерные различия эмоционального коммуникативного поведения художественных партнеров : дис. ... канд. филол. Наук : 10.02.19. Волгоград, 2004. 210 с.
3. Білоусенко П. І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). Київ, 1993. 214 с.
4. Брус М. П. Загальні жіночі особові номінації в українській мові XVI-XVII століть: словотвір і семантика : дис. канд. філол. наук : 10. 02. 01. Івано-Франківськ : Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 2001. 266 с.
5. Брус М. П. Словотвірна семантика фемінітивів української мови XVI-XVII століть. *Актуальні проблеми українського словотвору*. Івано-Франківськ : «Палай», 2002. – С. 403-413.
6. Брус М. П. Фемінітиви української мови в переплетенні давніх і сучасних тенденцій. *Вісник Львівського університету ім. І. Франка*. Львів : Національний університет ім. І. Франка, 2009. С. 61-69.
7. Вейлерт А. А. О зависимости количественных показателей единиц языка от пола говорящего лица. *Вопросы языкознания*, 1976. Вып. 5. С. 138-143.
8. Воловенко І. В. Семантико-граматичні ознаки фемінітивів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Київ, 2009. Вып 5. С. 279-282.
9. Воробьева О. П. Реализация фактора адресата в художественном тексте в аспекте лингвокультурной традиции. *Филологические науки*. Москва, 1992. Вып. 1. С. 39-66.
10. Горошко Е. И. Особенности мужского и женского вербального поведения (психолингвистический анализ) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Москва, 1990. 180 с.
11. Загнітко А.П. Лінгвістика тексту. Донецьк : ДонНУ, 2006. 289 с.

12. Карабан В.І. Переклад Англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 575 с.
13. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва : «Институт социологии РАН», 1999. 180 с.
14. Кирилина А. В. Гендерные исследования в лингвистике и теория коммуникации : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭИ), 2004. 252 с.
15. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів, 1962. 136 с.
16. Комиссаров В. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
17. Комов О. В. Гендерний аспект перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології*, 2011. Вип. 24. Ч. 1. С. 409-417.
18. Крючкова Т. Б. Женский язык. Москва, 1990. 153 с.
19. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі. Харків : Константа, 2004. 292 с.
20. Родніна Л. О. Суфіксальний словотвір іменників в сучасній українській мові. *Словотвір сучасної української мови*. – Київ : Наукова думка, 1979. С. 57-118.
21. Семенюк С. Формування словотвірної підсистеми назв самиць у новій українській мові. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 81-95.
22. Семенюк С. Формування словотвірної системи іменників із модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02 01. Запоріжжя, 2000. 20 с.
23. Слінчук В. В Соціальна типізація гендерних стереотипів у мові ЗМІ *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2004. С. 67-73.
24. Тараненко О. О. Словотворення української мови в аспекті її сучасних системно-нормотворчих тенденцій (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Мовознавство*. К. : Академперіодика, 2015. №1. С. 3-22.

25. Телия В. Н. Основные постулаты лингвокультурологии: материалы II Международной конф. «Филология и культура». Тамбов : Издательство ТГУ им. Г. Р. Державина, 1999. Ч. 3. С. 14-15.

26. Тихомирова А. М., Никоновойте Ф. И. Дифференция языка по полу говорящего. «Благословенны первые шаги...» : сб. работ молодых исследователей. Магнитогорск : МГПИ, 1977. С. 70-81.

27. Шпітько І. М. Фемінітиви з формантом «-ка» в українській та словацькій мовах. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2010. № 11. Вип. 16. С. 10-14.

28. Ящук Н. М. Фемінітиви в українській мові. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all.../all.../1648> (дата звернення 11.01.21)

29. Corbet, Greville G. *Gender*. Cambridge University Press, 1995. 415 p.

30. Lakoff G. *Women, fire and other dangerous things. What categories reveal about mind*. Chicago : L. University of Chicago Press, 1990. 635 p.

31. Lakoff R. Language and women's place. *Language in Society*, 1973. № 2. P. 45-79.

32. Tannen D. *You Just Don't Understand : Women and Menin Conversation*. NY. : William Morrow, Ballentine, 1991. 234 p.

33. Thorne B., Kramarae Ch., Henley N. *Language, Gender, Society*. NY. : Newbury House Publishers, 1983. P. 7-25.

Джерела матеріалу дослідження

34. Гілберт Е. Місто дівчат. Львів : Вид-во старого Лева, 2019. 536 с.

35. Elizabeth Gilbert *City of Girls*. London : Bloomsbury Publishers, 2019. 536 p.

Довідкова література

36. Slang U. *The Official Dictionary of College Slang*. NY. : Harmony Books, 1991. 244 p.

37. Bradberry J. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford. : OUP, 2014. 963 p.

38. *Cambridge Idioms Dictionary*. – Cambridge : CUP, 2010. – 505 p.

ДОДАТКИ

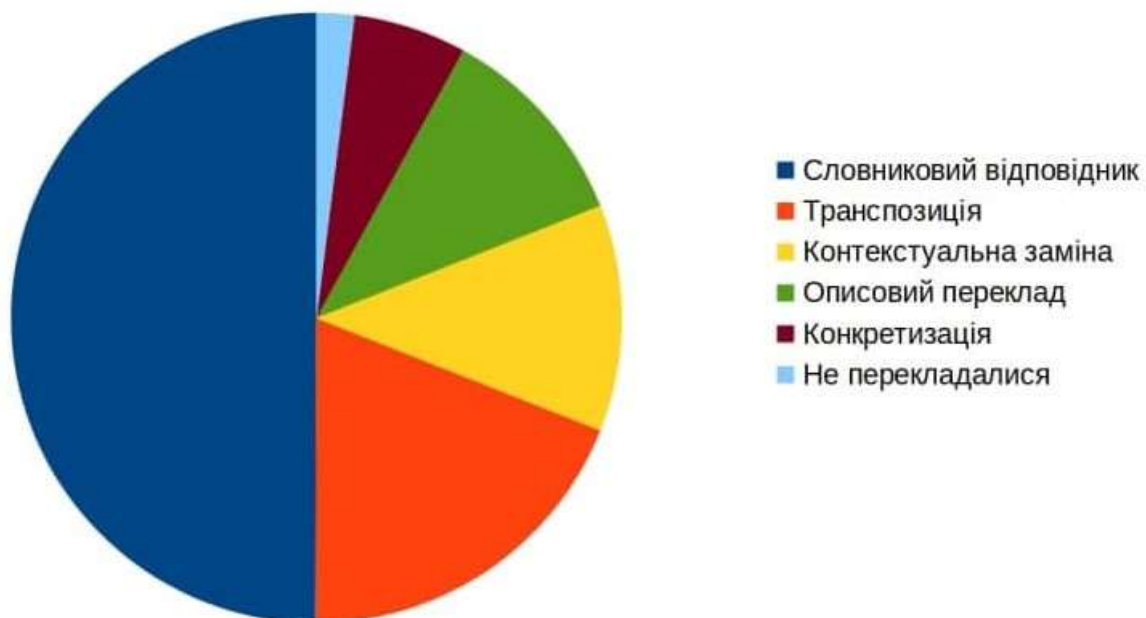
Додаток А

**Способи утворення фемінітивів та гендерно-маркованих одиниць
в англійській та українській мовах**

Суфікси зі значенням фемінності	Іменники чоловічого роду, від яких утворюються фемінітиви	Приклади
в українській мові		
-ка	основа іменника закінчується на приголосний	<i>депутат</i> – <i>депутатка</i> , <i>директор</i> – <i>директорка</i> , <i>перекладач</i> – <i>перекладачка</i> , <i>викладач</i> – <i>викладачка</i>
-иця	основа іменника закінчується на -ець, -ик	<i>представник</i> – <i>представниця</i> , <i>виконавець</i> – <i>виконавиця</i> , <i>боржник</i> – <i>боржниця</i>
-иня	основа іменника закінчується на -ець, -лог	<i>філолог</i> – <i>філологиня</i> , <i>продавець</i> – <i>продавчиня</i>
-івна	для позначення дочки особи, визначеної іменником	<i>князь</i> – <i>князівна</i> , <i>мельник</i> – <i>мельниківна</i> <i>крамар</i> – <i>крамарівна</i>
-ита, -іда	слова іншомовного походження	<i>сеньйор</i> – <i>сеньйорита</i> , <i>сильф</i> – <i>сильфіда</i>
в англійській мові		
-ess	основа іменника закінчується на -or або приголосну	<i>author</i> – <i>authoress</i>
-ette		<i>astronaut</i> – <i>astronette</i>
-rix		<i>administrator</i> – <i>administratrix</i>
-woman	основа іменника закінчується на -man	<i>businessman</i> – <i>businesswoman</i> , <i>chairman</i> – <i>chairwoman</i>

Додаток Б

Способи перекладу фемінітивів в творі "Місто дівчат"

Додаток В

Фемінітиви та гендерно-марковані одиниці з роману Е. Гілберт «Місто дівчат» (класифіковані за рівнями ідентифікації гендера, способами перекладу та із вказівкою на збереження гендерної маркованості (ГМ) у тексті перекладу)

Одиниці, що відображають гендер в англійській мові на семантичному рівні		
<i>Одиниця в тексті оригіналу</i>	<i>Одиниця в тексті перекладу</i>	<i>Спосіб перекладу</i>
daughter-in-law	невістка	словниковий відповідник з ГМ
mother	мама	словниковий відповідник з ГМ
hooker	повія	словниковий відповідник з ГМ
society doyenne	світська леді	словниковий відповідник з ГМ
mama duck	мама-качка	словниковий відповідник з ГМ
dishes	дівки	контекстуальна заміна з ГМ
“Allotment Annies”	«доларові жони»	контекстуальна заміна з ГМ
sisters	рідні сестри	конкретизація з ГМ
girls	студентки	конкретизація з ГМ
Chinese maiden	китаянка	генералізація з ГМ
Одиниці, що відображають гендер в англійській мові на морфологічному рівні		
<i>Одиниця в тексті оригіналу</i>	<i>Одиниця в тексті перекладу</i>	<i>Спосіб перекладу</i>
seamstress	швачка	словниковий відповідник з ГМ
Одиниці, що не відображають гендер в мові оригіналу		
<i>Одиниця в тексті оригіналу</i>	<i>Одиниця в тексті перекладу</i>	<i>Спосіб перекладу</i>
doctors	лікарки	словниковий відповідник з ГМ
lawyers	юристки	словниковий відповідник з ГМ
house warden	комендантка	словниковий відповідник з ГМ

facialist	косметологиня	словниковий відповідник з ГМ
manicurist	манікюрниця	словниковий відповідник з ГМ
makeup artist	візажистка	словниковий відповідник з ГМ
costume director	художниця з костюмів	словниковий відповідник з ГМ
gynecologist	гінекологиня	словниковий відповідник з ГМ
cousins	двоюрідні сестри	словниковий відповідник з ГМ
twins	близнючки	словниковий відповідник з ГМ
relative	родичка	словниковий відповідник з ГМ
immigrant	емігрантка	словниковий відповідник з ГМ
aristocrat	аристократка	словниковий відповідник з ГМ
communist	комуністка	словниковий відповідник з ГМ
dope fiend	наркоманка	словниковий відповідник з ГМ
cow	корова	словниковий відповідник з ГМ
Italian	італійка	словниковий відповідник з ГМ
Russian	росіянка	словниковий відповідник з ГМ
protégée	протеже	словниковий відповідник без ГМ
orphan	сирота	словниковий відповідник без ГМ
swoony perpetual adolescent	«вічна дівка»	контекстуальна заміна з ГМ
delinquent member	паршива вівця	контекстуальна заміна з ГМ
knockout	гарнюня	смысловий розвиток з ГМ
love's young dream	богиня кохання	смысловий розвиток з ГМ
tiny duckling	каченятко	смысловий розвиток без ГМ
sordid and vile	падлюка	транспозиція з ГМ
helpful	помічниця	транспозиція з ГМ
weird	дивачка	транспозиція з ГМ
dead saint	свята, яка віддала Богові душу	описовий переклад з ГМ
fixer	людина, яка залагоджувала всі мої питання	описовий переклад без ГМ

